

ПРОТОКОЛ

засідання науково-експертної екологічної ради при Запорізькій обласній
державній адміністрації

«Динаміка змін якості повітря в Запорізькій області у 2024 році»

04.12.2025

м. Запоріжжя

№ 9

Засідання проводилось у форматі відеоконференції за допомогою додатку
ZOOM

Головуючий – Олександр КАЗАНЦЕВ

Секретар – Тетяна ТИХОМИРОВА

Список присутніх додається.

Порядок денний:

1. Інформування про результати дистанційного супутникового моніторингу забруднення повітря на території Запорізької області протягом 2019-2024 років.
2. Про результати роботи науково-експертної екологічної ради при Запорізькій обласній державній адміністрації у 2025 році.

Із вступним словом виступив Олександр КАЗАНЦЕВ – заступник голови Екологічної ради, директор Департаменту захисту довкілля Запорізької облдержадміністрації, який наголосив на ключовому значенні питання якості атмосферного повітря для регіону, особливо в умовах війни, оскільки воно впливає на здоров'я населення та екологічну безпеку. Відзначив, що унаслідок воєнних дій наземні спостереження ускладнені або неможливі, тому ключову роль у моніторингу довкілля відіграє дистанційне зондування (супутники, дрони, літаки).

Окремо висловив вдячність голові ГО «Довкола» Максиму Сороці та завідувачому лабораторії моніторингу атмосферного повітря Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України Михайлу Савенцю за надані результати оцінок дослідження якості повітря, які були використані Департаментом захисту довкілля облдержадміністрації при підготовці проекту Програми державного моніторингу атмосферного повітря зони «ЗАПОРІЗЬКА» на 2026–2030 роки.

З питання першого порядку денного слухали:

Максима СОРОКУ – члена Екологічної ради, голову ГО «Довкола», який ознайомив учасників засідання з результатами дистанційного супутникового моніторингу вмісту забруднюючих речовин у повітрі території Запорізької області у ретроспективний період 2020-2024 років.

Повідомив, що ретроспективний аналіз спирається на впорядковані ретроспективні дані третього рівня архівації дистанційного зондування супутником Sentinel-5 Precursor з приладом TROPOMI.

Даний аналіз виконаний по шести основним параметрам якості повітря, а саме: аерозольний індекс, монооксид вуглецю, формальдегід, діоксид азоту, озон, діоксид сірки. Зазначив, що метою досліджень було визначення районів, де потрібно розвивати систему моніторингу якості атмосферного повітря.

Для узагальнення застосовували формальний адміністративно-територіальний методичний підхід, який закладений в Постанові КМУ № 827 від 14.08.2019 «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря». По факту, був використаний Атлас адміністративно-територіального устрою Запорізької області, який був опублікований управлінням містобудування та архітектури Запорізької облдержадміністрації у 2020 році. Аналіз первинних даних складений для просторових полігонів, еквівалентних територіям згідно Атласу адміністративно-територіального устрою Запорізької області.

В якості вторинного аналізу узагальнених даних застосовували методичний підхід діаграми якості повітря у ретроспективі 2020-2024 років. Ці діаграми демонструють зміни частот вмісту основних забруднюючих речовин (параметрів моніторингу) у певних полігонах (локаціях). За цією частотою можна зробити висновок щодо необхідності здійснення управління і розвитку системи моніторингу на конкретній території.

Для аналізу використовувалася тривіальна шкала якісної оцінки результатів моніторингу, що застосовується у системі Copernicus Browser, яка поділяється на шість категорій.

Першим параметром моніторингу є аерозольний індекс. Це інтегральний показник якості, що вказує на наявність у приземних шарах атмосфери аерозолів, що поглинають ультрафіолетові промені (умовний аналог TSP, вмісту пустельного пилу тощо).

Аналіз діаграм свідчить, що розподіл аерозолів є однорідним. Має спільні сезонні патерни та ретроспективні тенденції (трохи зменшується частота більших значень).

Зазначив, що аерозольний індекс відповідає (I) квартелю зведеної шкали багаторічних спостережень системи Copernicus у Європейській зоні. Є випадки епізодичного та короткострокового збільшення частоти значень (II) та (III) квартелю зведеної шкали. Зауважив, що моніторинг вмісту аерозолів не є пріоритетним для Програми моніторингу.

Щодо другого параметру - монооксиду вуглецю, зазначив, що він є інтегральним індикатором стану атмосферного повітря, що демонструє як природний, так і антропогенний вплив на склад повітря.

Аналіз діаграм свідчить, що розподіл вмісту монооксиду вуглецю у повітрі районів Запорізької області є однорідним, демонструє спільні сезонні патерни та ретроспективні тенденції для певних районів області.

Вміст монооксиду вуглецю відповідає (I) квартелю зведеної шкали багаторічних спостережень системи Copernicus у Європейській зоні. Є випадки

епізодичного та короткострокового збільшення частоти значень (II) кварталю зведеної шкали. Моніторинг вмісту монооксиду вуглецю має посередній пріоритет для Програми моніторингу у зимовий період.

Як третій параметр розглянуто формальдегід — індикатор стану та рівня забруднення тропосферного шару атмосфери органічними ненасиченими сполуками, що мають як природне, так і антропогенне походження.

Розподіл вмісту формальдегіду у повітрі районів Запорізької області є не однорідним, проте демонструє спільні сезонні патерни та ретроспективні тенденції.

Вміст формальдегіду загалом відповідає (I) та (II) кварталю зведеної шкали багаторічних спостережень системи Copernicus у Європейській зоні. Є випадки епізодичного та короткострокового збільшення частоти значень (III) та (IV) кварталю зведеної шкали.

Звернув увагу, що в зимовий період спостерігається вміст формальдегіду на рівні (II) та (III) кварталю, що свідчить про істотну частку антропогенних джерел забруднення повітря цими речовинами (так як теза про виділення формальдегіду водоростями та іншими біохімічними процесами у зимовий міжвегетаційний період є слабкою аргументацією). Зазначив, що моніторинг вмісту формальдегіду у повітрі має високий пріоритет для Програми моніторингу.

Як четвертий параметр розглянуто діоксид азоту, який є інтегральним індикатором стану атмосфери та забруднення, спричиненого термічними процесами (переважно горінням) у технологічних циклах та природних екосистемах.

Аналіз діаграм показав, що розподіл вмісту діоксиду азоту у повітрі районів Запорізької області є не однорідним. Є сезонні патерни збільшення вмісту діоксиду азоту у зимові періоди. Також присутні ретроспективні тенденції до зменшення вмісту діоксиду азоту у 2023 та 2024 роках.

Вміст діоксиду азоту у літний період загалом відповідає (I) кварталю зведеної шкали багаторічних спостережень системи Copernicus у Європейській зоні. Проте у зимовий період істотно збільшується частота вмісту діоксиду азоту на рівні значень (III) та (IV) кварталю зведеної шкали. Моніторинг вмісту діоксиду азоту у повітрі має дуже високий пріоритет для Програми моніторингу.

Наступним, п'ятим, параметром розглянуто приземний озон. Це комплексний індикатор стану та рівня забруднення тропосферного шару атмосфери речовинами, що збільшують Red-Ox потенціал у повітрі, а саме: леткі органічні сполуки (метанового, бензольного ряду, спирти, альдегіди та кетони), оксиди азоту, галогеновані вуглеводні тощо).

Проведений аналіз показав, що розподіл вмісту приземного озону у повітрі районів Запорізької області є однорідним, демонструючи спільні сезонні патерни та ретроспективні тенденції.

Зауважив, що вміст приземного озону у повітрі залежить від поєднання кліматичних чинників (температура, вологість, УФ індекс) та природного або антропогенного забруднення атмосферного повітря.

Звернув увагу, що у ретроспективі 2020-2024 років спостерігається поступове збільшення частоти випадків вмісту приземного озону (I) і верхньої частини (I) квартелю зведеної шкали багаторічних спостережень системи Copernicus у Європейській зоні. Повідомив, що моніторинг вмісту приземного озону має посередній пріоритет для Програми моніторингу у разі виконання спостережень за вмістом летких органічних сполук (формальдегід) у повітрі.

Останнім параметром розглянуто діоксид сірки. Це інтегральний показник якості приземних шарів атмосфери, що вказує здебільшого на антропогенний вплив на якість повітря на території України.

Аналіз показав, що розподіл вмісту діоксиду сірки у повітрі районів Запорізької області є однорідним, демонструючи спільні сезонні патерни та ретроспективні тенденції.

Вміст сірчистого ангідриду відповідає (I) квартелю зведеної шкали багаторічних спостережень системи Copernicus у Європейській зоні. Є випадки епізодичного та короткострокового збільшення частоти значень (II) та (III) квартелю зведеної шкали. Моніторинг вмісту сірчистого ангідриду має низький пріоритет для Програми моніторингу.

Ірину ПРОГОВУ - заступника директора Департаменту – начальника управління дозвільної діяльності та оцінки впливу на довкілля Департаменту захисту довкілля Запорізької обласної державної адміністрації, яка проінформувала присутніх про результати дистанційного супутникового моніторингу забруднення повітря на території Запорізької області протягом 2020-2024 років, проведеного Українським гідрометеорологічним інститутом ДСНС України та НАН України.

Відзначила, що згідно довідки Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України, загальний вміст діоксиду азоту збільшився на 10 % на півдні області та акваторії Азовського моря, тоді як у місті Запоріжжя та поблизу Каховського водосховища зафіксовано його зменшення. Зона зниження співпадає з основною лінією фронту.

Вміст оксиду вуглецю зменшився на 10 %, що не пов'язане із воєнними діями, а є наслідком регіонального зменшення над більшою частиною території Східної Європи.

Аналіз діоксиду сірки та формальдегіду ускладнений похибками зондування, проте встановлено переважаючі тенденції: зменшення діоксиду сірки у західній частині області та зниження формальдегіду на більшій території, крім північних районів.

Також зазначила, що результати аналізу, проведеного Українським гідрометеорологічним інститутом ДСНС України та НАН України та ГО «Довкола», у повному обсязі включені до проєкту Програми державного моніторингу атмосферного повітря зони «ЗАПОРІЗЬКА» на 2026–2030 роки.

З питання другого порядку денного слухали:

Марію ХОДАРІНУ - начальника відділу стратегічної екологічної оцінки та державного моніторингу управління державного моніторингу довкілля та

правового забезпечення Департаменту захисту довкілля Запорізької обласної державної адміністрації, яка повідомила, що протягом 2025 року проведено три засідання науково-експертної екологічної ради при Запорізькій облдержадміністрації, відповідно до затвердженого Плану роботи.

Так, у березні розглянуто питання утворення та переробки будівельних відходів, спричинених руйнуваннями інфраструктури.

У червні – аналіз екологічного стану малих річок м. Запоріжжя після підриву Каховської ГЕС.

У липні – питання адаптації області до зміни клімату.

За результатами засідань Екологічної ради прийнято низку рішень і надано рекомендації спрямовані на покращення екологічної ситуації в регіоні, зокрема, Департаменту захисту довкілля облдержадміністрації, Державній екологічній інспекції Південного округу (Запорізька та Херсонські області), Головному управлінню Національної поліції в Запорізькій області. Всі рекомендації, визначені протокольними рішеннями Екологічної ради, виконані в повному обсязі та у встановлені терміни.

Так, відповідно до протокольних рішень, Департаментом захисту довкілля облдержадміністрації:

- підготовлено та направлено звернення до Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України з пропозицією щодо внесення змін до Закону України «Про управління відходами» (далі - Закон), з метою його удосконалення;
- направлено відповідні листи до водокористувачів, що здійснюють скидання забруднюючих речовин із зворотними водами до малих річок м. Запоріжжя на підставі Дозволу на спеціальне водокористування, щодо погодження в Департаменті захисту довкілля облдержадміністрації графіків моніторингу якості води.
- направлено листи на адреси Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України, Науково-координаційної ради НАН України, Інституту кліматично орієнтованого сільського господарства, Інституту агроєкології і природокористування НААН та Української кліматичної мережі, для отримання актуальних досліджень у сфері адаптації до наслідків зміни клімату та проведених оцінок вразливості територій та/або населення до наслідків зміни клімату по Запорізькій області.

За результатами розгляду пропозицій щодо внесення змін до Закону, Міндовкілля поінформувало, що наразі триває опрацювання відповідних змін. Зокрема, здійснюється узгодження положень зазначеного Закону з нормами Законів України «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», Земельного кодексу України та інших нормативно-правових актів.

Стосовно дотримання водокористувачами водоохоронного законодавства повідомила, що починаючи з червня поточного року Департаментом захисту довкілля облдержадміністрації погоджено Графіки контролю за якістю зворотних вод, що надходять по випуску підприємства у водний об'єкт та за якістю води водного об'єкту у контрольному створі випуску 7

водокористувачами, що здійснюють скидання забруднюючих речовин із зворотними водами до малих річок м. Запоріжжя на підставі Дозволу на спеціальне водокористування.

За результатами проведеного Департаментом захисту довкілля облдержадміністрації аналізу отриманої від провідних наукових установ інформації щодо досліджень у сфері адаптації до наслідків зміни клімату, встановлено доцільність продовження збору вихідної інформації та пропозицій від експертів, науковців та громадськості.

Наразі, з метою початку розроблення регіонального плану зменшення обсягів антропогенних викидів парникових газів та збільшення обсягів видалення парникових газів поглиначами та регіональної стратегії адаптації до зміни клімату, Департаментом захисту довкілля облдержадміністрації встановлено необхідність створення відповідної робочої групи. На даний час Департаментом захисту довкілля облдержадміністрації проводиться організаційна робота щодо створення зазначеної робочої групи.

Зазначила, що відповідно до протокольних рекомендацій, Державною екологічною інспекцією Південного округу (Запорізька та Херсонські області) організовано регулярний лабораторний контроль за якістю вод річок Мокра та Суха Московка.

Крім цього, за інформацією Головного управління Національної поліції в Запорізькій області, наразі слідчим управлінням Головного управління Національної поліції в Запорізькій області здійснюється досудове розслідування двох кримінальних проваджень за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого статтею 242 Кримінального Кодексу України, за фактами забруднення річок Мокра та Суха Московка.

Також, у провадженні слідчих слідчого відділення відділу поліції № 3 Запорізького районного управління поліції Головного управління Національної поліції перебуває одне кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого статтею 239 Кримінального Кодексу України, за фактом забруднення берегової лінії річки Суха Московка.

Олександра КАЗАНЦЕВА, який проінформував про організаційні питання, що виникають під час проведення засідань Екологічної ради. Зазначив, що провівши аналіз участі членів Екологічної ради у засіданнях протягом 2024-2025 років встановлено, що окремі представники, які включені до складу Екологічної ради, жодного разу не брали участі в її роботі.

Крім цього зауважив, що враховуючи поточну безпекову ситуацію в регіоні, всі останні засідання комісії проводяться у форматі відеоконференцій за допомогою додатку ZOOM.

Беручи до уваги те, що протягом останніх двох років відбулися зміни як у безпековій ситуації, так і в чинному законодавстві, доцільно переглянути та актуалізувати «Положення про науково-експертну екологічну раду при Запорізькій обласній державній адміністрації».

Крім того, з метою забезпечення ефективного планування діяльності Екологічної ради у наступному році та належного формування Плану роботи

Екологічної ради на 2026 рік, запропонував членам Екологічної ради надати до Департаменту захисту довкілля облдержадміністрації обґрунтовані пропозиції щодо тем, які варто розглянути на засіданнях у наступному році, для їх подальшого включення до Плану роботи.

Зауважень щодо запропонованих пропозицій від членів Екологічної ради не надійшло.

За результатами обговорення питань Порядку денного

ВИРІШИЛИ:

1. Департаменту захисту довкілля Запорізької обласної державної адміністрації:
1.1. врахувати підготовлені ГО «Довкола» та Українським гідрометеорологічним інститутом ДСНС України та НАН України результати досліджень під час здійснення регіонального моніторингу якості атмосферного повітря.

*Термін: під час планування
встановлення автоматизованої
системи моніторингу*

1.2. надіслати підготовлені ГО «Довкола» та Українським гідрометеорологічним інститутом ДСНС України та НАН України матеріали щодо досліджень стану забруднення атмосферного повітря на території Запорізької області членам Екологічної ради до відома та використання в роботі.

Термін: до 19.12.2025

1.3. опрацювати питання щодо оновлення складу Екологічної ради та актуалізації «Положення про науково-експертну екологічну раду при Запорізькій обласній державній адміністрації».

Термін: 01.03.2026

2. Членам Екологічної ради надати до Департаменту захисту довкілля Запорізької обласної державної адміністрації пропозиції щодо тем для розгляду на засіданнях у наступному році, із відповідним науковим та практичним обґрунтуванням, для їх включення до Плану роботи Екологічної ради на 2026 рік.

Термін: 19.12.2025

3. Департаменту захисту довкілля Запорізької обласної державної адміністрації сформувати план роботи Екологічної ради на 2026 рік з урахуванням пропозицій членів Екологічної ради та подати його на затвердження голові Екологічної ради.

Термін: 30.12.2025

Головуючий

Олександр КАЗАНЦЕВ

Секретар

Тетяна ТИХОМИРОВА

СПИСОК ПРИСУТНІХ

Засідання науково-експертної екологічної ради
при Запорізькій обласній державній адміністрації
«Динаміка змін якості повітря в Запорізькій області у 2024 році»

04.12.2025

11-00

ZOOM

1. БЄЛОКОНЬ

Каріна Володимирівна

заступник директора з наукової роботи
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного
університету, доцент кафедри металургійних
технологій, екології та техногенної безпеки за
сумісництвом, кандидат технічних наук,
доцент

2. БІГДАН

Олег Васильович

начальник Державної екологічної інспекції
Південного округу (Запорізька та Херсонська
області)

3. ВОРОНОВА

Наталія Валентинівна

представник Благодійного фонду «Сила мрії»,
кандидат біологічних наук, доцент, доцент
кафедри загальної та прикладної екології та
зоології Запорізького національного
університету

4. ГОРБАНЬ

Валерій Віталійович

представник Відкритої платформи «Екокрай»
при Запорізькій обласній раді, кандидат
біологічних наук, доцент, доцент кафедри
загальної та прикладної екології та зоології
Запорізького національного університету

5. ДЕРЕВ'ЯНЕНКО

Яна Володимирівна

головний спеціаліст відділу безпеки
середовища життєдіяльності управління
державного нагляду за дотриманням
санітарного законодавства Головного
управління Держпродспоживслужби в
Запорізькій області

6. ЗОЛОТАРЬОВ

Гліб Анатолійович

начальник управління з питань екологічної
безпеки Запорізької міської ради

7. ЛІХОБІЦЬКА

Леонора Володимирівна

заступник технічного директора з охорони
навколишнього середовища АТ «Запорізький
завод феросплавів»

8. ОХРИМЕНКО
Світлана Григорівна
заступник генерального директора
Національного заповідника «Хортиця»
9. ПАННІК
Анатолій Миколайович
начальник відділу охорони навколишнього
середовища ПрАТ «ДНІПРОСПЕЦСТАЛЬ»
10. ПІРОГОВА
Ірина Миколаївна
заступника директора Департаменту –
начальника управління дозвільної діяльності та
оцінки впливу на довкілля Департаменту
захисту довкілля Запорізької обласної
державної адміністрації
11. ПОЛЯКОВ
Володимир Георгійович
заступник виконавчого директора
Запорізького обласного союзу промисловців і
підприємців (роботодавців) «ПОТЕНЦІАЛ»
12. ПРИТУЛА
Наталія Михайлівна
кандидат сільськогосподарських наук, доцент
кафедри загальної та прикладної екології та
зоології Запорізького національного
університету
13. РИЛЬСЬКИЙ
Олександр Федорович
доктор біологічних наук, професор, завідувач
кафедри загальної та прикладної екології та
зоології Запорізького національного
університету
14. СЕВАЛЬНСЬВ
Анатолій Іванович
кандидат медичних наук, доцент, завідувач
кафедри загальної гігієни, медичної екології та
профілактичної медицини Запорізького
державного медико-фармацевтичного
університету
15. СЛЮНІН
Дмитро Вікторович
начальник управління охорони
навколишнього середовища
ПрАТ «Запорізький абразивний комбінат»
16. СОРОКА
Максим Леонідович
голова Громадської організації «Довкола»,
кандидат технічних наук, доцент кафедри
«Екологічна та цивільна безпека»
Українського державного університету
науки і технологій
17. СОРОКІНА
Тетяна Петрівна
заступник начальника Запорізького
обласного центру з гідрометеорології

18. ХОДАРИНА

Марія Олександрівна

начальника відділу стратегічної екологічної оцінки та державного моніторингу управління державного моніторингу довкілля та правового забезпечення Департаменту захисту довкілля Запорізької обласної державної адміністрації

19. ХОЛІНА

Інна Вікторівна

начальник управління охорони навколишнього середовища ПАТ «Запоріжсталь»

120. ЧУМАЧЕНКО

Ігор Миколайович

депутат Запорізької обласної ради, професор кафедри загальної та прикладної екології та зоології Запорізького національного університету